

Kapittel 1

Felt i naturen, skalar- og vektorfelt, skalering

Oppgave 1

To vektorer $\mathbf{u}$ og $\mathbf{v}$ er parallelle hvis vi kan skrive $\mathbf{u} = c\mathbf{v}$, der c er en skalar.

$$2\mathbf{a} - \frac{1}{6}\mathbf{b} = c\left(\frac{1}{4}\mathbf{b} - 3\mathbf{a}\right)$$

$$\mathbf{a}(2 + 3c) + \mathbf{b}\left(-\frac{1}{6} - \frac{1}{4}c\right) = 0.$$

Dette gir to likninger for c . For å få en entydig løsning må begge likningene gi samme verdi.

$$2 + 3c = 0 \quad \text{og} \quad -\frac{1}{6} - \frac{1}{4}c = 0$$

$$c = -\frac{2}{3} \quad \text{og} \quad c = -\frac{2}{3}.$$

Vektorene er altså parallelle.

Oppgave 2

Gitt vektorene $\mathbf{a} = \{a_1, a_2, a_3\}$, $\mathbf{b} = \{b_1, b_2, b_3\}$, $\mathbf{c} = \{c_1, c_2, c_3\}$ og skalarene α og β .

a) Vis at $\mathbf{a} \cdot \mathbf{a} \geq 0$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \cdot \mathbf{a} &= (a_1\mathbf{i} + a_2\mathbf{j} + a_3\mathbf{k}) \cdot (a_1\mathbf{i} + a_2\mathbf{j} + a_3\mathbf{k}) \\ &= a_1^2 + a_2^2 + a_3^2 \geq 0. \end{aligned}$$

b) Vis at $\mathbf{a} \cdot \mathbf{a} = 0$ hvis og bare hvis $\mathbf{a} = 0$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \cdot \mathbf{a} &= (a_1\mathbf{i} + a_2\mathbf{j} + a_3\mathbf{k}) \cdot (a_1\mathbf{i} + a_2\mathbf{j} + a_3\mathbf{k}) \\ &= a_1^2 + a_2^2 + a_3^2 = 0 \quad \Leftrightarrow \quad a_1 = a_2 = a_3 = 0. \end{aligned}$$

c) • Vis at $\alpha \mathbf{a} \cdot \mathbf{b} = \alpha(\mathbf{a} \cdot \mathbf{b})$:

$$\begin{aligned} \alpha \mathbf{a} \cdot \mathbf{b} &= (\alpha a_1 \mathbf{i} + \alpha a_2 \mathbf{j} + \alpha a_3 \mathbf{k}) \cdot (b_1 \mathbf{i} + b_2 \mathbf{j} + b_3 \mathbf{k}) \\ &= \alpha a_1 b_1 + \alpha a_2 b_2 + \alpha a_3 b_3 \\ &= \alpha(a_1 b_1 + a_2 b_2 + a_3 b_3) \\ &= \alpha(\mathbf{a} \cdot \mathbf{b}). \end{aligned}$$

• Vis at $\mathbf{a} \cdot \beta \mathbf{b} = \beta(\mathbf{a} \cdot \mathbf{b})$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \cdot \beta \mathbf{b} &= (a_1 \mathbf{i} + a_2 \mathbf{j} + a_3 \mathbf{k}) \cdot (\beta b_1 \mathbf{i} + \beta b_2 \mathbf{j} + \beta b_3 \mathbf{k}) \\ &= a_1 \beta b_1 + a_2 \beta b_2 + a_3 \beta b_3 \\ &= \beta(a_1 b_1 + a_2 b_2 + a_3 b_3) \\ &= \beta(\mathbf{a} \cdot \mathbf{b}). \end{aligned}$$

d) • Vis at $\mathbf{a} \cdot (\mathbf{b} + \mathbf{c}) = \mathbf{a} \cdot \mathbf{b} + \mathbf{a} \cdot \mathbf{c}$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \cdot (\mathbf{b} + \mathbf{c}) &= (a_1 \mathbf{i} + a_2 \mathbf{j} + a_3 \mathbf{k}) \cdot \left((b_1 + c_1) \mathbf{i} + (b_2 + c_2) \mathbf{j} + (b_3 + c_3) \mathbf{k} \right) \\ &= a_1(b_1 + c_1) + a_2(b_2 + c_2) + a_3(b_3 + c_3) \\ &= a_1 b_1 + a_1 c_1 + a_2 b_2 + a_2 c_2 + a_3 b_3 + a_3 c_3 \\ &= a_1 b_1 + a_2 b_2 + a_3 b_3 + a_1 c_1 + a_2 c_2 + a_3 c_3 \\ &= \mathbf{a} \cdot \mathbf{b} + \mathbf{a} \cdot \mathbf{c}. \end{aligned}$$

• Vis at $(\mathbf{a} + \mathbf{b}) \cdot \mathbf{c} = \mathbf{a} \cdot \mathbf{c} + \mathbf{b} \cdot \mathbf{c}$:

$$\begin{aligned} (\mathbf{a} + \mathbf{b}) \cdot \mathbf{c} &= \left((a_1 + b_1) \mathbf{i} + (a_2 + b_2) \mathbf{j} + (a_3 + b_3) \mathbf{k} \right) \cdot (c_1 \mathbf{i} + c_2 \mathbf{j} + c_3 \mathbf{k}) \\ &= (a_1 + b_1)c_1 + (a_2 + b_2)c_2 + (a_3 + b_3)c_3 \\ &= a_1 c_1 + b_1 c_1 + a_2 c_2 + b_2 c_2 + a_3 c_3 + b_3 c_3 \\ &= a_1 c_1 + a_2 c_2 + a_3 c_3 + b_1 c_1 + b_2 c_2 + b_3 c_3 \\ &= \mathbf{a} \cdot \mathbf{c} + \mathbf{b} \cdot \mathbf{c}. \end{aligned}$$

e) Vis at $\mathbf{a} \cdot \mathbf{b} = \mathbf{b} \cdot \mathbf{a}$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \cdot \mathbf{b} &= (a_1 \mathbf{i} + a_2 \mathbf{j} + a_3 \mathbf{k}) \cdot (b_1 \mathbf{i} + b_2 \mathbf{j} + b_3 \mathbf{k}) \\ &= a_1 b_1 + a_2 b_2 + a_3 b_3 \\ &= b_1 a_1 + b_2 a_2 + b_3 a_3 \\ &= \mathbf{b} \cdot \mathbf{a}. \end{aligned}$$

Oppgave 3

Gitt en partikkelbane $\mathbf{r}(t) = \mathbf{r}_0 + \mathbf{v}t$ der $\mathbf{r}_0 = \{a, b, c\}$ og $\mathbf{v} = \{v_x, v_y, v_z\}$.

a) Banen på komponentform:

$$\mathbf{r}(t) = (a + v_x t)\mathbf{i} + (b + v_y t)\mathbf{j} + (c + v_z t)\mathbf{k}.$$

b) Her kan vi sette $\mathbf{r}_0 = \mathbf{j} = \{0, 1, 0\}$ og $\mathbf{v} = v_z \mathbf{k} = \{0, 0, v_z\}$. Likningen for banen blir da

$$\mathbf{r}(t) = \mathbf{r}_0 + \mathbf{v}t = \mathbf{j} + v_z t \mathbf{k}.$$

c) Vi skriver om $\mathbf{r}(t)$:

$$\begin{aligned} \mathbf{r}(t) &= (-7t + 3)\mathbf{i} - 2\mathbf{j} + 4t\mathbf{k} \\ &= 3\mathbf{i} - 2\mathbf{j} + t(-7\mathbf{i} + 4\mathbf{k}) \\ &= \mathbf{r}_0 + \mathbf{v}t. \end{aligned}$$

Retningen er gitt ved $\mathbf{v} = -7\mathbf{i} + 4\mathbf{k}$.

d) Hvis de to banene skal skjære hverandre må det finnes to tall t_1 og t_2 slik at $\mathbf{r}_1(t_1) = \mathbf{r}_2(t_2)$. Dette gir tre komponentlikninger:

$$t_1 = 3t_2 + 1 \tag{1.1}$$

$$-6t_1 + 1 = 2t_2 \tag{1.2}$$

$$2t_1 - 8 = 0 \tag{1.3}$$

$$(1.3) \Rightarrow t_1 = 4$$

$$(1.1) \Rightarrow t_2 = 1$$

$$(1.2) \Rightarrow t_2 = -\frac{23}{2}$$

Her har vi ingen entydig løsning for t_1 og t_2 , altså skjærer banen hverandre ikke.

e) Ved tiden $t = 0$ går banen igjennom punktet $P_0 = (3, -1, 5)$ og ved tiden $t = 1$ går banen gjennom punktet $P_1 = (-4, 3, 0)$. Vi vil finne banen uttrykt på formen

$$\mathbf{r}(t) = \mathbf{r}_0 + \mathbf{v}t.$$

Vi kan nå sette inn for $t = 0$ og $t = 1$:

$$\begin{aligned} \mathbf{r}(t = 0) &= \mathbf{r}_0 = 3\mathbf{i} - \mathbf{j} + 5\mathbf{k} \\ \mathbf{r}(t = 1) &= \mathbf{r}_0 + \mathbf{v} = -4\mathbf{i} + 3\mathbf{j} \\ \Rightarrow \mathbf{v} &= -4\mathbf{i} + 3\mathbf{j} - \mathbf{r}_0 \\ &= -4\mathbf{i} + 3\mathbf{j} - 3\mathbf{i} + \mathbf{j} - 5\mathbf{k} \\ &= -7\mathbf{i} + 4\mathbf{j} - 5\mathbf{k} \\ \Rightarrow \mathbf{r}(t) &= (3 - 7t)\mathbf{i} + (-1 + 4t)\mathbf{j} + (5 - 5t)\mathbf{k}. \end{aligned}$$

Oppgave 4

a) Normaliser vektoren $\mathbf{a} = 3\mathbf{i} + 2\mathbf{j} - 4\mathbf{k}$:

$$\begin{aligned}\mathbf{a}_{\text{norm}} &= \frac{\mathbf{a}}{|\mathbf{a}|}, \quad |\mathbf{a}| = \sqrt{3^2 + 2^2 + (-4)^2} = \sqrt{29} \\ &= \frac{1}{\sqrt{29}}(3\mathbf{i} + 2\mathbf{j} - 4\mathbf{k}).\end{aligned}$$

b) Tre vektorer med samme lengde som er slik at $\mathbf{a} + \mathbf{b} = \mathbf{c}$ utgjør en likesided trekant. For å finne et uttrykk for $\mathbf{a}$, $\mathbf{b}$ og $\mathbf{c}$ må vi plassere vektorene (trekanten) i et koordinatsystem. Dette kan gjøres på mange måter, men det lønner seg å legge en av vektorene langs en av koordinataksene. I figur 1.1 har vi valgt å plassere trekanten slik at $\mathbf{c} = \mathbf{i}$. De andre vektorene er da gitt ved

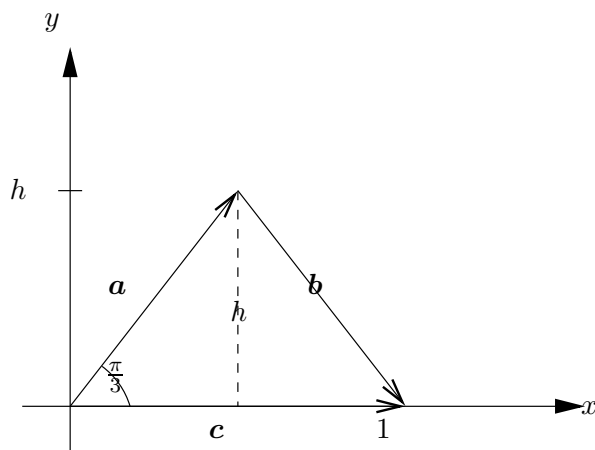
$$\begin{aligned}\mathbf{a} &= \frac{1}{2}\mathbf{i} + h\mathbf{j} \\ \mathbf{b} &= \frac{1}{2}\mathbf{i} - h\mathbf{j}.\end{aligned}$$

Vi finner h :

$$\sin \frac{\pi}{3} = \frac{h}{|\mathbf{a}|} = \frac{h}{1} = h \quad \Rightarrow \quad h = \frac{\sqrt{3}}{2}$$

og løsningen er gitt ved

$$\mathbf{a} = \frac{1}{2}\mathbf{i} + \frac{\sqrt{3}}{2}\mathbf{j}, \quad \mathbf{b} = \frac{1}{2}\mathbf{i} - \frac{\sqrt{3}}{2}\mathbf{j}, \quad \mathbf{c} = \mathbf{i}.$$

Figur 1.1: Tre enhetsvektorer plassert slik at $\mathbf{a} + \mathbf{b} = \mathbf{c}$.

Oppgave 5

Skalarproduktet av to vektorer er definert ved

$$\mathbf{a} \cdot \mathbf{b} = |\mathbf{a}||\mathbf{b}| \cos \theta$$

der θ er vinkelen mellom $\mathbf{a}$ og $\mathbf{b}$. Vi løser for $\cos \theta$:

$$\begin{aligned}\cos \theta &= \frac{\mathbf{a} \cdot \mathbf{b}}{|\mathbf{a}||\mathbf{b}|} \\ \mathbf{a} \cdot \mathbf{b} &= -3 - 6 - 8 = -17 \\ |\mathbf{a}| &= \sqrt{9 + 4 + 16} = \sqrt{29} \\ |\mathbf{b}| &= \sqrt{1 + 9 + 4} = \sqrt{14} \\ \cos \theta &= -\frac{17}{\sqrt{29} \cdot \sqrt{14}} = -\frac{17}{\sqrt{406}}.\end{aligned}$$

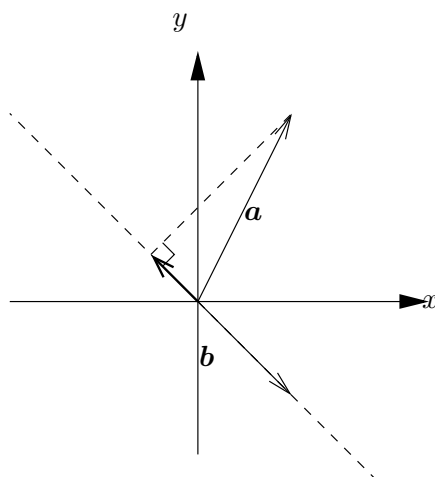
Denne likningen gir to mulig løsninger: $\theta \approx 147.53^\circ$ og $\theta \approx 212.47^\circ$. Siden vinkelen mellom to vektorer ikke kan overstige 180° , blir riktig vinkel her $\theta \approx 147.53^\circ$.

Oppgave 6

Projeksjonen av $\mathbf{a} = \mathbf{i} + 2\mathbf{j}$ på $\mathbf{b} = \mathbf{i} - \mathbf{j}$ er

$$\frac{\mathbf{b} \cdot \mathbf{a}}{|\mathbf{b}|^2} \mathbf{b} = \frac{1 - 2}{\sqrt{1 + 1}^2} \mathbf{b} = -\frac{1}{2} \mathbf{b} = -\frac{1}{2}(\mathbf{i} - \mathbf{j}).$$

Som vi ser av figur 1.2 kan projeksjonen av $\mathbf{a}$ på $\mathbf{b}$ tolkes som den delen av vektoren $\mathbf{a}$ som går i $\mathbf{b}$ -retning.

Figur 1.2: Projeksjonen av $\mathbf{i} + 2\mathbf{j}$ på $\mathbf{i} - \mathbf{j}$.

Oppgave 7

Bruk høyrehåndsregelen eller definisjonen av kryssproduktet.

$\times$	$\mathbf{i}$	$\mathbf{j}$	$\mathbf{k}$
$\mathbf{i}$	0	$\mathbf{k}$	$-\mathbf{j}$
$\mathbf{j}$	$-\mathbf{k}$	0	$\mathbf{i}$
$\mathbf{k}$	$\mathbf{j}$	$-\mathbf{i}$	0

Oppgave 8

Gitt vektorene $\mathbf{a} = \{a_1, a_2, a_3\}$, $\mathbf{b} = \{b_1, b_2, b_3\}$, $\mathbf{c} = \{c_1, c_2, c_3\}$ og skalaren α .

a) Vis at $\mathbf{a} \times \mathbf{b} = 0$ hvis og bare hvis $\mathbf{a}$ og $\mathbf{b}$ er parallelle eller hvis $\mathbf{a} = 0$ eller $\mathbf{b} = 0$:

Anta at $\mathbf{a}$ og $\mathbf{b}$ er parallelle. Da eksisterer det en α slik at $\mathbf{a} = \alpha\mathbf{b}$. Da har vi $a_1 = \alpha b_1$, $a_2 = \alpha b_2$ og $a_3 = \alpha b_3$. Dette gir oss følgende uttrykk:

$$\alpha = \frac{a_1}{b_1} = \frac{a_2}{b_2} = \frac{a_3}{b_3}.$$

La oss nå se på $\mathbf{a} \times \mathbf{b} = 0$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \times \mathbf{b} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \end{vmatrix} \\ &= \mathbf{i}(a_2b_3 - a_3b_2) - \mathbf{j}(a_1b_3 - a_3b_1) + \mathbf{k}(a_1b_2 - a_2b_1) = 0. \end{aligned}$$

Dette gir tre likninger:

$$a_2b_3 = a_3b_2 \tag{1.4}$$

$$a_1b_3 = a_3b_1 \tag{1.5}$$

$$a_1b_2 = a_2b_1. \tag{1.6}$$

$$(1.4) \Rightarrow a_2 = \frac{a_3}{b_3}b_2 = \alpha b_2$$

$$(1.5) \Rightarrow a_3 = \frac{a_1}{b_1}b_3 = \alpha b_3$$

$$(1.6) \Rightarrow a_1 = \frac{a_2}{b_2}b_1 = \alpha b_1$$

Altså er $\mathbf{a}$ og $\mathbf{b}$ parallelle. Hvis enten $\mathbf{a} = 0$ eller $\mathbf{b} = 0$ er det opplagt at $\mathbf{a} \times \mathbf{b} = 0$.

b) Vis at $\mathbf{a} \times \mathbf{b} = -\mathbf{b} \times \mathbf{a}$:

$$\begin{aligned} -\mathbf{b} \times \mathbf{a} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ -b_1 & -b_2 & -b_3 \\ a_1 & a_2 & a_3 \end{vmatrix} \\ &= \mathbf{i}(-b_2a_3 + b_3a_2) - \mathbf{j}(-b_1a_3 + b_3a_1) + \mathbf{k}(-b_1a_2 + b_2a_1) \\ &= \mathbf{i}(a_2b_3 - a_3b_2) - \mathbf{j}(a_1b_3 - a_3b_1) + \mathbf{k}(a_1b_2 - a_2b_1) \\ &= \mathbf{a} \times \mathbf{b}. \end{aligned}$$

c) Vis at $\mathbf{a} \times (\mathbf{b} + \mathbf{c}) = \mathbf{a} \times \mathbf{b} + \mathbf{a} \times \mathbf{c}$:

$$\begin{aligned}
 \mathbf{a} \times (\mathbf{b} + \mathbf{c}) &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 + c_1 & b_2 + c_2 & b_3 + c_3 \end{vmatrix} \\
 &= \mathbf{i}(a_2(b_3 + c_3) - a_3(b_2 + c_2)) - \mathbf{j}(a_1(b_3 + c_3) - a_3(b_1 + c_1)) + \\
 &\quad \mathbf{k}(a_1(b_2 + c_2) - a_2(b_1 + c_1)) \\
 &= \mathbf{i}(a_2b_3 - a_3b_2) - \mathbf{j}(a_1b_3 - a_3b_1) + \mathbf{k}(a_1b_2 - a_2b_1) + \\
 &\quad \mathbf{i}(a_2c_3 - a_3c_2) - \mathbf{j}(a_1c_3 - a_3c_1) + \mathbf{k}(a_1c_2 - a_2c_1) \\
 &= \mathbf{a} \times \mathbf{b} + \mathbf{a} \times \mathbf{c}.
 \end{aligned}$$

d) Vis at $(\mathbf{a} + \mathbf{b}) \times \mathbf{c} = \mathbf{a} \times \mathbf{c} + \mathbf{b} \times \mathbf{c}$:

$$\begin{aligned}
 (\mathbf{a} + \mathbf{b}) \times \mathbf{c} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ a_1 + b_1 & a_2 + b_2 & a_3 + b_3 \\ c_1 & c_2 & c_3 \end{vmatrix} \\
 &= \mathbf{i}((a_2 + b_2)c_3 - (a_3 + b_3)c_2) - \mathbf{j}((a_1 + b_1)c_3 - (a_3 + b_3)c_1) + \\
 &\quad \mathbf{k}((a_1 + b_1)c_2 - (a_2 + b_2)c_1) \\
 &= \mathbf{i}(a_2c_3 - a_3c_2) - \mathbf{j}(a_1c_3 - a_3c_1) + \mathbf{k}(a_1c_2 - a_2c_1) + \\
 &\quad \mathbf{i}(b_2c_3 - b_3c_2) - \mathbf{j}(b_1c_3 - b_3c_1) + \mathbf{k}(b_1c_2 - b_2c_1) \\
 &= \mathbf{a} \times \mathbf{c} + \mathbf{b} \times \mathbf{c}.
 \end{aligned}$$

e) Vis at $(\alpha\mathbf{a}) \times \mathbf{b} = \alpha(\mathbf{a} \times \mathbf{b})$:

$$\begin{aligned}
 (\alpha\mathbf{a}) \times \mathbf{b} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ \alpha a_1 & \alpha a_2 & \alpha a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \end{vmatrix} \\
 &= \mathbf{i}(\alpha a_2 b_3 - \alpha a_3 b_2) - \mathbf{j}(\alpha a_1 b_3 - \alpha a_3 b_1) + \mathbf{k}(\alpha a_1 b_2 - \alpha a_2 b_1) \\
 &= \alpha [\mathbf{i}(a_2 b_3 - a_3 b_2) - \mathbf{j}(a_1 b_3 - a_3 b_1) + \mathbf{k}(a_1 b_2 - a_2 b_1)] \\
 &= \alpha(\mathbf{a} \times \mathbf{b}).
 \end{aligned}$$

f) Vis at $(\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \times \mathbf{c} = (\mathbf{a} \cdot \mathbf{c})\mathbf{b} - (\mathbf{b} \cdot \mathbf{c})\mathbf{a}$.

La oss se på den venstre siden først:

$$\begin{aligned}
 \mathbf{a} \times \mathbf{b} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \end{vmatrix} \\
 &= \mathbf{i}(a_2b_3 - a_3b_2) - \mathbf{j}(a_1b_3 - a_3b_1) + \mathbf{k}(a_1b_2 - a_2b_1) \\
 (\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \times \mathbf{c} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ a_2b_3 - a_3b_2 & a_3b_1 - a_1b_3 & a_1b_2 - a_2b_1 \\ c_1 & c_2 & c_3 \end{vmatrix} \\
 &= \mathbf{i}\left((a_3b_1 - a_1b_3)c_3 - (a_1b_2 - a_2b_1)c_2\right) - \\
 &\quad \mathbf{j}\left((a_2b_3 - a_3b_2)c_3 - (a_1b_2 - a_2b_1)c_1\right) + \\
 &\quad \mathbf{k}\left((a_2b_3 - a_3b_2)c_2 - (a_3b_1 - a_1b_3)c_1\right). \tag{1.7}
 \end{aligned}$$

Den høyre siden ledd for ledd:

$$\begin{aligned}
 (\mathbf{a} \cdot \mathbf{c})\mathbf{b} &= (a_1c_1 + a_2c_2 + a_3c_3)\mathbf{b} \\
 &= (a_1c_1 + a_2c_2 + a_3c_3)b_1\mathbf{i} + \\
 &\quad (a_1c_1 + a_2c_2 + a_3c_3)b_2\mathbf{j} + \\
 &\quad (a_1c_1 + a_2c_2 + a_3c_3)b_3\mathbf{k} \\
 (\mathbf{b} \cdot \mathbf{c})\mathbf{a} &= (b_1c_1 + b_2c_2 + b_3c_3)\mathbf{a} \\
 &= (b_1c_1 + b_2c_2 + b_3c_3)a_1\mathbf{i} + \\
 &\quad (b_1c_1 + b_2c_2 + b_3c_3)a_2\mathbf{j} + \\
 &\quad (b_1c_1 + b_2c_2 + b_3c_3)a_3\mathbf{k}.
 \end{aligned}$$

Vi samler leddene:

$$\begin{aligned}
 (\mathbf{a} \cdot \mathbf{c})\mathbf{b} - (\mathbf{b} \cdot \mathbf{c})\mathbf{a} &= \mathbf{i}(a_1c_1b_1 + a_2c_2b_1 + a_3c_3b_1 - b_1c_1a_1 - b_2c_2a_1 - b_3c_3a_1) + \\
 &\quad \mathbf{j}(a_1c_1b_2 + a_2c_2b_2 + a_3c_3b_2 - b_1c_1a_2 - b_2c_2a_2 - b_3c_3a_2) + \\
 &\quad \mathbf{k}(a_1c_1b_3 + a_2c_2b_3 + a_3c_3b_3 - b_1c_1a_3 - b_2c_2a_3 - b_3c_3a_3).
 \end{aligned}$$

En enkel opprydding her gir oss (1.7).

g) Vis at $(\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \times \mathbf{c} = \mathbf{a} \times (\mathbf{b} \times \mathbf{c})$ hvis og bare hvis $(\mathbf{a} \times \mathbf{c}) \times \mathbf{b} = 0$.

$(\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \times \mathbf{c}$ regnet vi ut i deloppgave f (likning 1.7). På tilsvarende måte får vi

$$\begin{aligned}
 \mathbf{a} \times (\mathbf{b} \times \mathbf{c}) &= \mathbf{i}\left(a_2(b_1c_2 - b_2c_1) - a_3(b_3c_1 - b_1c_3)\right) - \\
 &\quad \mathbf{j}\left(a_1(b_1c_2 - b_2c_1) - a_3(b_2c_3 - b_3c_2)\right) + \\
 &\quad \mathbf{k}\left(a_1(b_3c_1 - b_1c_3) - a_2(b_2c_3 - b_3c_2)\right). \tag{1.8}
 \end{aligned}$$

Setter vi likning 1.7 og likning 1.8 lik hverandre får vi følgende

i-retning:

$$\begin{aligned} a_3b_1c_3 - a_1b_3c_3 - a_1b_2c_2 + a_2b_1c_2 &= a_2b_1c_2 - a_2b_2c_1 - a_3b_3c_1 + a_3b_1c_3 \\ \Rightarrow -a_1b_3c_3 - a_1b_2c_2 + a_2b_2c_1 + a_3b_3c_1 &= 0. \end{aligned} \quad (1.9)$$

j-retning:

$$\begin{aligned} -a_2b_3c_3 + a_3b_2c_3 + a_1b_2c_1 - a_2b_1c_1 &= -a_1b_1c_2 + a_1b_2c_1 + a_3b_2c_3 - a_3b_3c_2 \\ \Rightarrow -a_2b_3c_3 - a_2b_1c_1 + a_1b_1c_2 + a_3b_3c_2 &= 0. \end{aligned} \quad (1.10)$$

k-retning:

$$\begin{aligned} a_2b_3c_2 - a_3b_2c_2 - a_3b_1c_1 + a_1b_3c_1 &= a_1b_3c_1 - a_1b_1c_3 - a_2b_2c_3 + a_2b_3c_2 \\ \Rightarrow -a_3b_2c_2 - a_3b_1c_1 + a_1b_1c_3 + a_2b_2c_3 &= 0. \end{aligned} \quad (1.11)$$

Vi kan nå regne ut $(\mathbf{a} \times \mathbf{c}) \times \mathbf{b}$:

$$\begin{aligned} (\mathbf{a} \times \mathbf{c}) \times \mathbf{b} &= \mathbf{i} \left((-a_1c_3 + a_3c_1)b_3 - (a_1c_2 - a_2c_1)b_2 \right) - \\ &\quad \mathbf{j} \left((a_2c_3 - a_3c_2)b_3 - (a_1c_2 - a_2c_1)b_1 \right) + \\ &\quad \mathbf{k} \left((a_2c_3 - a_3c_2)b_2 - (-a_1c_3 + a_3c_1)b_1 \right) \end{aligned}$$

Settes dette uttrykket lik null får vi likningene (1.9) - (1.11).

h) Vis at $(\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \times \mathbf{c} + (\mathbf{b} \times \mathbf{c}) \times \mathbf{a} + (\mathbf{c} \times \mathbf{a}) \times \mathbf{b} = \mathbf{0}$:

$(\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \times \mathbf{c}$ regnet vi ut i deloppgave f (likning 1.7). De to andre leddene gir

$$\begin{aligned} (\mathbf{b} \times \mathbf{c}) \times \mathbf{a} &= \mathbf{i} \left((b_3c_1 - b_1c_3)a_3 - (b_1c_2 - b_2c_1)a_2 \right) - \\ &\quad \mathbf{j} \left((b_2c_3 - b_3c_2)a_3 - (b_1c_2 - b_2c_1)a_1 \right) + \\ &\quad \mathbf{k} \left((b_2c_3 - b_3c_2)a_2 - (b_3c_1 - b_1c_3)a_1 \right) \end{aligned}$$

og

$$\begin{aligned} (\mathbf{c} \times \mathbf{a}) \times \mathbf{b} &= \mathbf{i} \left((a_1c_3 - a_3c_1)b_3 - (a_2c_1 - a_1c_2)b_2 \right) - \\ &\quad \mathbf{j} \left((a_3c_2 - a_2c_3)b_3 - (a_2c_1 - a_1c_2)b_1 \right) + \\ &\quad \mathbf{k} \left((a_3c_2 - a_2c_3)b_2 - (a_1c_3 - a_3c_1)b_1 \right). \end{aligned}$$

Summerer vi opp leddene får vi

i-retning:

$$\begin{aligned} &a_3b_1c_3 - a_1b_3c_3 - a_1b_2c_2 + a_2b_1c_2 + \\ &a_3b_3c_1 - a_3b_1c_3 - a_2b_1c_2 + a_2b_2c_1 + \\ &a_1b_3c_3 - a_3b_3c_1 - a_2b_2c_1 + a_1b_2c_2 \\ &= 0. \end{aligned}$$

j -retning:

$$\begin{aligned} & -a_2b_3c_3 + a_3b_2c_3 + a_1b_2c_1 - a_2b_1c_1 + \\ & -a_3b_2c_3 + a_3b_3c_2 + a_1b_1c_2 - a_1b_2c_1 + \\ & -a_3b_3c_2 + a_2b_3c_3 + a_2b_1c_1 - a_1b_1c_2 \\ & = 0. \end{aligned}$$

k -retning:

$$\begin{aligned} & a_2b_3c_2 - a_3b_2c_2 - a_3b_1c_1 + a_1b_3c_1 + \\ & a_2b_2c_3 - a_2b_3c_2 - a_1b_3c_1 + a_1b_1c_3 + \\ & a_3b_2c_2 - a_2b_2c_3 - a_1b_1c_3 + a_3b_1c_1 \\ & = 0. \end{aligned}$$

Oppgave 9

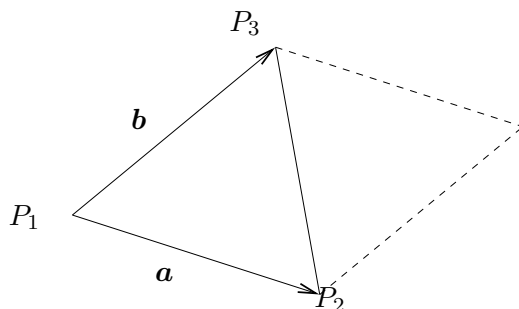
Arealet av parallelogrammet utspent av $\mathbf{a}$ og $\mathbf{b}$ er $|\mathbf{a} \times \mathbf{b}|$:

$$\begin{aligned} \mathbf{a} \times \mathbf{b} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ 3 & -1 & 2 \\ -1 & 4 & 3 \end{vmatrix} \\ &= \mathbf{i}(-3 - 8) - \mathbf{j}(9 + 2) + \mathbf{k}(12 - 1) \\ &= -11\mathbf{i} - 11\mathbf{j} + 11\mathbf{k} \end{aligned}$$

$$\text{Arealet} = |\mathbf{a} \times \mathbf{b}| = \sqrt{121 + 121 + 121} = 11\sqrt{3}.$$

Oppgave 10

Gitt tre punkter $P_1 = (-2, -1, 2)$, $P_2 = (2, 0, 1)$ og $P_3 = (2, 2, 0)$. Arealet av trekanten er halvparten av arealet til et parallelogram dannet av vektorene $\mathbf{a}$ (fra P_1 til P_2) og $\mathbf{b}$ (fra P_1 til P_3).

Figur 1.3: En trekant er halvparten av et parallelogram.

$$\mathbf{a} = 4\mathbf{i} + \mathbf{j} - \mathbf{k}$$

$$\mathbf{b} = 4\mathbf{i} + 3\mathbf{j} - 2\mathbf{k}$$

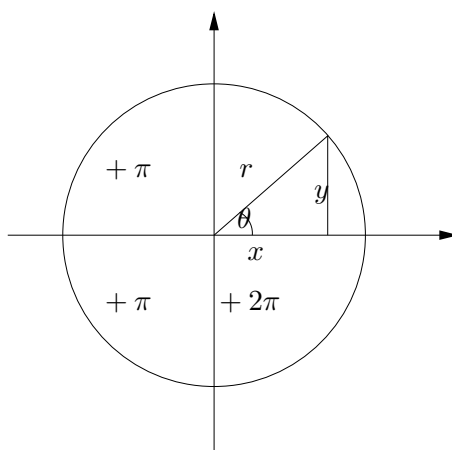
$$\begin{aligned}
 \mathbf{a} \times \mathbf{b} &= \begin{vmatrix} \mathbf{i} & \mathbf{j} & \mathbf{k} \\ 4 & 1 & -1 \\ 4 & 3 & -2 \end{vmatrix} \\
 &= \mathbf{i}(-2+3) - \mathbf{j}(-8+4) + \mathbf{k}(12-4) \\
 &= \mathbf{i} + 4\mathbf{j} + 8\mathbf{k} \\
 \text{Arealet} &= \frac{1}{2}|\mathbf{a} \times \mathbf{b}| = \frac{1}{2}\sqrt{1+16+64} = \frac{1}{2}\sqrt{81} = \frac{9}{2}.
 \end{aligned}$$

Oppgave 11

Generelt har vi:

$$\begin{aligned}
 x &= r \cos \theta \\
 y &= r \sin \theta \\
 r &= \sqrt{x^2 + y^2} \\
 \theta &= \arctan y/x, \quad x > 0, y \geq 0 \\
 & \quad (+\pi \text{ hvis } x < 0, +2\pi \text{ hvis } x > 0 \text{ og } y < 0).
 \end{aligned}$$

Alternativt kan man bruke funksjonen $\text{atan2}(y, x)$ som finnes i diverse programmeringspråk (f.eks. Matlab) og som er lik $\arctan y/x$ i første og fjerde kvadrant, $\arctan y/x + \pi$ i andre kvadrant, og $\arctan y/x - \pi$ i tredje kvadrant.

Figur 1.4: Plane polarkoordinater og enhetssirkelen.

a) Kartesiske koordinater: $(6, 2\sqrt{3})$. Polarkoordinater:

$$\begin{aligned}
 r &= \sqrt{x^2 + y^2} = \sqrt{36 + 4 \cdot 3} = \sqrt{48} = 4\sqrt{3} \\
 \theta &= \arctan y/x = \arctan \sqrt{3}/3 = \frac{\pi}{6}.
 \end{aligned}$$

Punktet uttrykt i polarkoordinater er $(4\sqrt{3}, \pi/6)$.

b) Polarkoordinater: $(3, \pi/2)$. Kartesiske koordinater:

$$x = r \cos \theta = 3 \cos \frac{\pi}{2} = 0$$

$$y = r \sin \theta = 3 \sin \frac{\pi}{2} = 3.$$

De kartesiske koordinatene til punktet er $(0, 3)$. Posisjonsvektoren uttrykt i kartesiske koordinater er $3\mathbf{j}$.

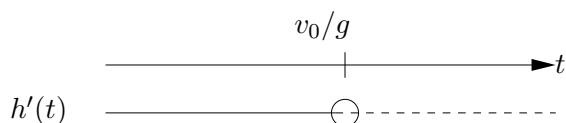
Oppgave 12

Gitt formelen for høyden (h) som funksjon av tiden (t) til en rakett som skytes vertikalt oppover i tyngdefeltet:

$$h(t) = v_0 t - \frac{1}{2} g t^2. \quad (1.12)$$

a) Den største høyden (t_m) finner vi ved å derivere funksjonen og bestemme ekstremalverdiene.

$$h'(t) = v_0 - g t = 0 \quad \Rightarrow \quad t = \frac{v_0}{g}.$$

$t_m = v_0/g$ er et maksimum for $h(t)$. La oss sjekke dimensjonen til t_m for sikkerhetskyld:

$$[t_m] = \frac{[v_0]}{[g]} = \frac{m/s}{m/s^2} = s.$$

Den maksimale høyden er nå lett å regne ut:

$$\begin{aligned} h_m &= h(t_m) = \frac{v_0^2}{g} - \frac{1}{2} g \frac{v_0^2}{g^2} = \frac{v_0^2}{g} - \frac{1}{2} \frac{v_0^2}{g} \\ &= \frac{1}{2} \frac{v_0^2}{g}. \end{aligned}$$

Dimensjonen blir

$$[h_m] = \frac{[v_0^2]}{[g]} = \frac{m^2/s^2}{m/s^2} = m.$$

b) Vi innfører to nye dimensjonsløse parametere (variable):

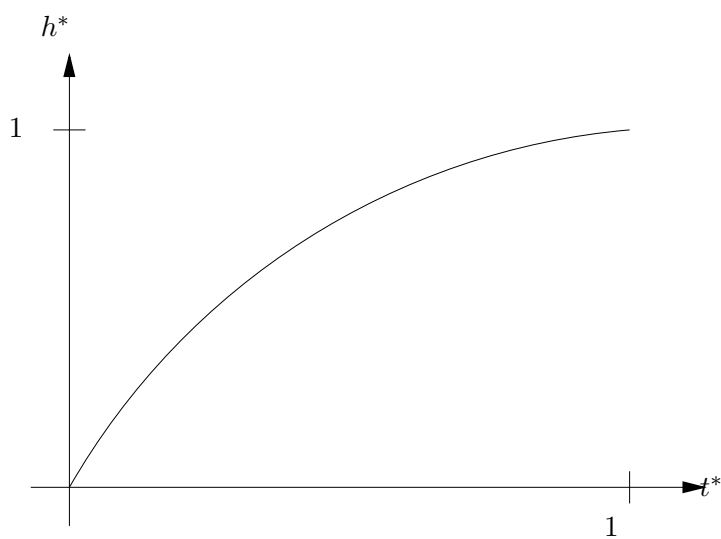
$$h^* = \frac{h}{h_m} \quad \Rightarrow \quad h = h^* h_m$$

$$t^* = \frac{t}{t_m} \quad \Rightarrow \quad t = t^* t_m.$$

Insatt i likning 1.12 gir dette:

$$\begin{aligned}h^* h_m &= v_0 t^* t_m - \frac{1}{2} g t^{*2} t_m^2 \\h^* &= \frac{v_0 t^* t_m}{h_m} - \frac{1}{2} \frac{g t^{*2} t_m^2}{h_m} \\&= \frac{v_0 t^* \frac{v_0}{g}}{\frac{1}{2} \frac{v_0^2}{g}} - \frac{1}{2} g \frac{t^{*2} \frac{v_0^2}{g^2}}{\frac{1}{2} \frac{v_0^2}{g}} \\&= 2t^* - t^{*2}.\end{aligned}$$

c)

Figur 1.5: Funksjonen $h^* = 2t^* - t^{*2}$.

